

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.32>

**Біла-Тіунова Л.Р.**

<http://orcid.org/0000-0001-7886-793X>

*доктор юридичних наук, професор,  
завідувач кафедри адміністративного  
і фінансового права Національного університету  
«Одеська юридична академія»*

**Васильківська В.В.**

<https://orcid.org/0000-0001-5343-3756>

*кандидат юридичних наук,  
доцент кафедри адміністративного  
і фінансового права Національного університету  
«Одеська юридична академія»*

## ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОКТРИНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ У КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

**Постановка проблеми.** Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України [1] (далі – КАС України) до юрисдикції адміністративних судів належать спори щодо: а) прийняття громадян на публічну службу; б) проходження публічної служби; в) звільнення з публічної служби (далі – спори щодо публічної служби). При цьому слід звернути увагу на те, що наведені вище спори пов'язані з публічною службою, тобто спори, які пов'язані з іншими видами служби (громадської, профспілкової, партійної, релігійної тощо) не належить до юрисдикції адміністративних судів. Окрім зазначеного до сфери публічної служби належать і спори, передбачені п. 9 ч. 1 ст. 19 КАС України: спори щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб. На відміну від попереднього положення, це положення є таким, що стосується всіх видів служби як людської діяльності, у т.ч. і публічної служби.

З огляду на те, що розгляд в адміністративних судах публічно-правових спорів щодо публічної служби потребує як чіткої визначеності нормативних положень, так і єдиності доктринальних тлумачень тих чи інших понять, які не регламентуються чинним законодавством, та з метою забезпечення однозначності підходів у прийнятті судових рішень видається за необхідне акцентувати увагу на окремих аспектах поняття «публічна служба», які до цих пір залишаються нормативно неврегульованими або такими, що потребують уточнення та додаткового трактування. Таким чином, важливість цього питання зумовлюється тим, що: по-перше, мають місце відмінності у змістовному навантаженні нормативного та доктринального поняття «публічна служба»; по-друге, відсутнім є єдиний підхід щодо доктринального тлумачення поняття «публічна служба»; по-третє, має місце відкрите нормативне закріплення поняття «публічна служба» (за рахунок словосполучення «інша державна служба»), що надає можливість адміністративним судам застосування судової дискреції, яка не завжди забезпечує єдиності підходу

у вирішенні цієї категорії справ; по-четверте, нормативне визначення поняття «публічна служба» передбачає положення, які є дискусійними та некоректними.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Слід зазначити, що окремі питання визначення сутності та змісту поняття «публічна служба» досліджувалися такими вітчизняними науковцями, як: Н. Альошина [2], М. Карпа [3], С. Ківалов [4], Р. Миرونюк [5], О. Петренко [6], К. Ровинська [7], О. Стрельченко [8], В. Тимків [9], І. Хомишин [10], М. Цуркан [11], Г. Фоміч [12], Н. Янюк [13] та ін. Їхні наукові дослідження є теоретико-методологічним підґрунтям для подальших наукових доробок із зазначеної проблематики. Водночас важливо звернути увагу на те, що цілий ряд питань із названої проблематики залишаються або нормативно неврегульованими, або щодо них мають місце колізії та протиріччя, або є застарілими і не відповідають вимогам теперішнього часу.

**Формулюванні цілей статті (постановка завдання).** Завданням цієї статті є узагальнення теоретико-методологічних положень щодо визначення поняття «публічна служба» у контексті адміністративного судочинства та його співставлення із нормативним визначенням цього поняття з метою забезпечення однозначності його застосування при розгляді публічно-правових спорів щодо публічної служби.

**Виклад основного матеріалу.** Переходячи до розгляду досліджуваного питання важливо, насамперед, вказати, що поняття «публічна служба» визначається чинним КАС України, як «діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [1, п. 17 ч. 1 ст. 4]. При цьому слід акцентувати увагу на тому, що визначення поняття

«публічна служба», чинне на теперішній час, дещо відрізняється від первинного поняття, визначення якого було надано в КАС України у редакції від 06.07.2005 р., і відповідно до якого публічна служба: а) передбачала, як складову, «дипломатичну службу»; б) не передбачала: «службу у державних колегіальних органах», «іншу державну службу» і «патронатну службу в державних органах» (п. 15 ч. 1 ст. 3).

Таким чином можна зазначити, що чинним законодавством поняття «публічна служба»: по-перше, розширено за рахунок віднесення до нього «патронатної служби у державних органах»; по-друге, уточнено за рахунок словосполучень: а) «інша державна служба», яке поглинає поняття «дипломатична служба» і його уже немає у визначенні; б) «у державних колегіальних органах»; по-третє, залишається відкритим за рахунок словосполучення «інша державна служба», тобто таким, до якого можна відносити й інші види державної служби, які на охоплюються названим у визначенні переліком.

У контексті наведеного, як видається, слід звернути увагу на окремі аспекти як нормативного, так і доктринального тлумачення поняття «публічна служба». Перш ніж перейти до характеристики нормативних складових поняття «публічна служба», важливо звернути увагу на доктринальну характеристику самого поняття «публічна служба», яка є неоднозначною та передбачає декілька підходів щодо неї.

Публічна служба за своєю правовою природою є надзвичайно ємним, багатоаспектним та складним правовим утворенням, яке розглядається, зокрема, з точки зору двох підходів: інституційного і функціонального. Інституційний підхід надає можливість розглядати публічну службу як діяльність, яку здійснюють працівники органів державної влади (законодавчої, виконавчої і судової), державних підприємств та установ, органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств та установ, тобто працівники всіх

публічних організацій. Таким чином, при інституційному підході за основу береться колективне утворення (інституція), наділене відповідними публічними завданнями, функціями і повноваженнями. Натомість, функціональний підхід дозволяє охарактеризувати межі публічної служби з огляду на те, що завдання і повноваження публічної адміністрації делегуються як іншим недержавним організаціям, так і приватним структурам, тобто йдеться про розширення кола суб'єктів, на які покладається виконання публічних функцій. У цьому разі за основу взято не самі інституції, а їхню функціональну спрямованість [14, с. 45–46].

Таким чином, при виборі того чи іншого підходу щодо визначення меж публічної служби слід враховувати: специфіку правової системи України, особливості побудови публічної адміністрації, правові традиції щодо функціонування державного апарату, основні напрямки реформування системи публічного управління та потребу адаптації інституту публічної служби до стандартів ЄС. З огляду на це, найбільш прийнятним підходом для визначення меж публічної служби, як видається, є інституційний підхід, який дозволяє виокремити такі її види [14, с. 45–46].

Політична служба, основним завданням якої є визначення та реалізація державної політики у всіх сферах суспільного життя держави. Вона характеризується: особливостями вступу на службу та її проходженням; політичною відповідальністю, яка є основною для політичних службовців; зайняттям державних політичних посад у державних органах для професійного здійснення політичної діяльності; оплатою праці за рахунок державного бюджету. Це вид служби, у свою чергу, поділяється на службу на:

а) посту Президента України (президентська служба, яка здійснюється на професійній основі особою, що заміщує пост Президента України, який є главою держави і виступає від її імені [15, ст. 104]). Стосовно цього положення слід зазначити таке: Президент

України заміщає єдиний в Україні державний пост (а не державну посаду!!!) – пост Президента України. Всі інші – це «державні політичні посади» (державна політична служба) або «державні посади» (державна служба). Оскільки в ст. 19 КАС України йдеться тільки про «діяльність на державних політичних посадах», то цей доктринальний вид політичної служби не охоплюється ст. 19 КАС України і не належить до юрисдикції адміністративних судів;

б) посадах народних депутатів у Верховній Раді України (депутатська служба, яка здійснюється на професійній основі особами, які заміщують державні політичні посади у Верховній Раді України і виконують державні функції щодо визначення державної зовнішньої і внутрішньої політики, тобто її проходять народні депутати України [15, ст.ст. 78–81; 16]). Як видається, цей вид політичної служби охоплюється ст. 19 КАС України, оскільки: по-перше, йдеться про державну політичну посаду – посаду народного депутата Верховної Ради України; по-друге, відповідно до ст. 285 КАС України адміністративні суди розглядають справи про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності», тобто йдеться про публічно-правовий спір щодо проходження народним депутатом державної політичної служби [17];

в) посадах членів Кабінету Міністрів України (урядова служба, яка здійснюється на професійній основі особами, які заміщують державні політичні посади в Кабінеті Міністрів України і виконують державні функції щодо забезпечення реалізації державної зовнішньої і внутрішньої політики [18]). Цей доктринальний вид державної політичної служби охоплюється ст. 19 КАС України і належить до юрисдикції адміністративних судів.

Зіставлення нормативного та доктринального визначення поняття «публічна служба» через державну політичну службу свідчить про те, що при нормативному визначенні використано поняття «державна політична

посада», а при доктринальному визначенні – державна політична служба. Важливо звернути увагу на те, що і в першому, і в другому разі чинне законодавство не надає визначення понять «державна політична посада» і «державна політична служба», а вони визначаються тільки у доктринальному аспекті і, при цьому, однозначності підходів щодо таких визначень немає. Як видається, нормативне визначення поняття «публічна служба» через поняття «державна політична посада» зумовлює необхідність надання, насамперед, нормативного визначення останнього, оскільки тільки такий підхід забезпечить однозначність та єдність судової практики розгляду спорів щодо публічної служби у контексті адміністративного судочинства.

Наступною доктринально складовою публічної служби є державна служба, яка за своєю природою також є багатоаспектним правовим явищем, яке містить три види державної служби:

1) державну адміністративну службу (далі – адміністративна служба). Стосовно поняття «адміністративна служба» слід зазначити, що воно є однокорінним із поняттям «адміністрація» (тобто система державних органів, насамперед, органів виконавчої влади) і змістовно визначає завдання і функції цього виду служби щодо виконання завдань і функцій держави. Характерними особливостями адміністративної служби є те, що: а) вона регламентується Законом України «Про державну службу» [19]; б) здійснюється як у державних органах (міністерство, служба, інспекція, агентство, інший ЦОВВ [20], місцева державна адміністрація), так і в апаратах/секретаріатах/офісах державних органів; в) окремі питання проходження служби регламентуються трудовим законодавством (якщо це безпосередньо передбачено в Законі «Про державну службу» або якщо це необхідно для усунення прогалин, які мають місце у названому Законі, і якщо це впливає із змісту відповідних статей Закону, як аналогія права); г) проходження служби пов'язано з присво-

енням рангів; д) характерною є загальна дисциплінарна відповідальність. Таким чином, адміністративна служба здійснюється в(у): Апараті ВРУ [21], Офісі Президента України [22], Секретаріаті КМУ [23], апаратах судових органів [24], органах військового управління [25], Апараті РНБО [26], Рахунковій палаті України (окрім її голови та членів) [27], Антимонопольному комітеті України (окрім його голови та членів) [28], Центральній виборчій комісії (окрім її голови та членів) [29, 30], місцевих державних адміністраціях (окрім голови та його заступників) [31], Державній виконавчій службі України [32] тощо. Важливо зазначити, що перелік цих органів не є вичерпним і цей вид служби може охопити й інші державні органи. Зіставлення нормативного та доктринального підходів щодо державної адміністративної служби як складової публічної служби свідчить про те, що: а) назва цього виду державної служби не використовується у нормативному визначенні публічної служби, натомість останнє включає в себе такі складові цього виду, як: «служба у державних колегіальних органах» (йдеться про такі органи, як: Рахункова палата, Центральна виборча комісія, Антимонопольний комітет України тощо); «інша державна служба» (йдеться про апарати/секретаріати/офіси таких органів, як: ВРУ, Конституційний Суд України, Президент України, суди тощо);

2) державна спеціалізована служба (далі – спеціалізована служба): Їй притаманні такі ж ознаки, як і державній службі, водночас, вона має свої власні особливості, які дають підстави визнати її як окремий вид державної служби: а) її правовими засадами є спеціальні закони, що регламентують конкретні види цієї служби, а Закон «Про державну службу» регламентує тільки ті питання, які не визначено спеціальними законами; б) її проходження пов'язано з присвоєнням спеціальних звань; в) її чітко і детально регламентовано чинним законодавством; г) для неї характерним є високий рівень субординації; д) вона у ряді випадків пов'язана з носінням зброї (служба



у(в): митних органах, органах внутрішніх справ, органах прокуратури, службі судової охорони); ж) для неї характерною є заборона щодо членства у політичних партіях і політичних рухах; з) для неї характерною є спеціальна дисциплінарна відповідальність, передбачена дисциплінарними статутами. Таким чином, спеціалізована служба – це: дипломатична служба [33]; служба в: Державній митній службі [34], Державній податковій службі [34], Національній поліції [35], системі прокуратури [36]; Службі судової охорони [24; 37]; Державній кримінально-виконавчій службі [38]; Державній службі цивільного захисту [39; 40]; Національному антикорупційному бюро [41]; Державному бюро розслідувань [42]; Бюро економічної безпеки [43]. Зіставлення нормативного та доктринального змісту поняття «публічна служба» свідчить про те, що нормативне визначення передбачає тільки «професійну діяльність прокурорів», а інші види спеціалізованої служби охоплюються поняттям «інша державна служба»;

3) мілітаризована служба (військова служба). Мілітаризована служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, пов'язаних із захистом Вітчизни. Їй притаманні такі ж ознаки, як і державній службі. Водночас, мілітаризована служба має свої власні особливості, які надають підстави виділити її в окремий вид державної служби – мілітаризовану службу: а) її основним завданням є оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності; б) її суб'єктами є військовослужбовці та військовозобов'язані; в) її проходження пов'язано з присвоєнням військових звань; г) її чітко і детально регламентовано чинним публічним законодавством; д) для неї характерним є надзвичайно високий рівень субординації; ж) вона пов'язана з носінням зброї [44, с. 16–17]. Мілітаризована служба – це служба у(в) ЗСУ [45], Службі правопорядку у ЗСУ [46], Нацгвардії [47], Держприкордонслужбі [48], СБУ [49], Держспецзв'язку [50],

Держохороні [51], Держспецтрансслужбі [52], розвідувальних органах України [53]. Незважаючи на різноманітність військових формувань (цілі, завдання, функції, призначення, наявність власних законодавчих актів) спільними для них є питання щодо: а) здійснення служби; б) присвоєння військових звань; в) дисциплінарної відповідальності (у порядку Дисциплінарного статуту ЗСУ [54; 55, с. 354–403]); г) соціально-правового захисту.

Зіставлення нормативного визначення «публічної служби» і доктринального поняття «мілітаризована служба» свідчить про те, що перше поняття містить у собі словосполучення «військова служба», яка є державною службою особливого характеру, що полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаних із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. Як видається, у цьому разі йдеться про використання законодавцем узагальненого поняття «військова служба» (у доктринальному аспекті – «мілітаризована служба»), як служби у ЗСУ та інших військових формуваннях, створених відповідно до чинного законодавства України.

Якщо віднесення до юрисдикції адміністративних судів публічно-правових спорів щодо вступу на службу, її проходження та припинення в органах місцевого самоврядування (служба в органах місцевого самоврядування як вид публічної служби [14, с. 54–55]) та професійними суддями (суддівська служба як вид публічної служби [14, с. 54]) заперечень немає, то віднесення до поняття «публічна служба» таких складових, як «альтернативна (невійськова) служба» і «патронатна служба в державних органах» викликає заперечення. Стосовно альтернативної (невійськової) служби слід зазначити, що її, як правило, проходять на підприємствах, в установах, організаціях, що перебувають у державній, комунальній власності або переважна частка у статутному фонді яких є в державній або комунальній власності, діяльність яких, у першу чергу, є пов'язаною

із соціальним захистом населення, охороною здоров'я, захистом довкілля, будівництвом, житлово-комунальним та сільським господарством, а також у патронажній службі в організаціях Товариства Червоного Хреста України [55, ст. 5]. Зазначене свідчить про те, що проходження такої служби не пов'язано з виконанням державних функцій або представленням суб'єктів публічного управління в інших інституціях, тобто йдеться про те, що під час проходження альтернативної (невійськової) служби особи не є представниками держави, державних органів, не наділені державно-владними повноваженнями, що є не тільки характерним, але визначальним для публічних службовців. Як видається, віднесення альтернативної (невійськової) служби до публічної служби не відповідає критеріям останньої.

Стосовно патронажної служби в державних органах слід зазначити, що ця служба не відповідає жодному із критеріїв видів публічної служби (державно-політичної, державної, суддівської, муніципальної). Більше того, п. 18 ч. 3 ст. 3 Закон «Про державну службу» чітко зазначає, що дія названого Закону не поширюється на патронажну службу, як це було опосередковано передбачено (через відповідні розпорядження КМУ про віднесення посад патронажних службовців до категорій посад державних службовців, які приймалися Урядом відповідно до ст. 25 названого Закону) попереднім Законом «Про державну службу» (1993). Як видається, такий підхід у новому Законі «Про державну службу» є цілком правомірним і таким, що відповідає концепції державної служби у цілому. Аргументацією такої позиції щодо патронажної служби є її особливості, які мають прояв у тому, що особи, які заміщують посади патронажної служби: а) здійснюють свою діяльність не від імені держави, державного органу (одна з основних ознак державної служби), а від імені посадової особи («патрона»); б) здійснюють свою діяльність не на державний орган, не на державу, на не суспільство, а виключно на посадову особу («патрона»); в) прийняття на посаду здійсню-

ється: а) без проведення конкурсу, як єдиного способу вступу на державну службу; або б) без виборів чи призначення як способів вступу на політичну або суддівську службу; г) не всі патронажні посади передбачають низки вимог, які висуваються до осіб, що займають посади державної служби: віковий ценз, правообмеження, освіта; д) звільняються із займаної посади у разі звільнення тієї особи, на яка вони працювали (тобто патрона); ж) здійснюють, як правило, консультативно-дорадчі функції.

**Висновки.** Встановлено, що визначення поняття «публічна служба», надане у п. 17 ч. 1 ст. 4 КАС України є некоректним та таким, що не відповідає вимогам юридичної техніки, оскільки воно: а) передбачає різнопорядкові критерії: інституційні («у державних колегіальних органах»), функціональні («діяльність на державних політичних посадах»; професійна діяльність суддів, прокурорів; військова служба, інша державна служба); б) за своїм змістом є сукупним переліком і видів служб (військова служба; патронажна служба; альтернативна (невійськова) служба), і посад (державні політичні посади), і публічних органів (державні колегіальні органи; органи влади АРК; органи місцевого самоврядування), і видів діяльності (професійна діяльність суддів, прокурорів) що не відповідає вимогам юридичної техніки; в) містить у собі такі складові поняття, як «альтернативна (невійськова) служба» та «патронажна служба у державних органах», які за своїми змістовним навантаженням, не відповідають критеріям публічної служби у цілому.

Видається, що для визначення поняття «публічна служба» необхідно обрати оптимальну кількість визначальних критеріїв на кшталт: а) «публічна професійна діяльність на державних посадах у державних органах або посадах в органах місцевого самоврядування щодо виконання завдань і функцій держави»; або б) публічна професійна діяльність у державних органах та органах місцевого самоврядування та їх апараті/секретаріаті/офісі щодо виконання завдань і функцій держави.

### Анотація

У зв'язки з тим, що до юрисдикції адміністративних судів віднесено спори щодо публічної служби (прийняття громадян на публічну службу; проходження публічної служби; звільнення з публічної служби), поняття «публічна служба» потребує чіткої як нормативної, так і доктринальної визначеності з метою забезпечення однозначності підходів у прийнятті судових рішень при розгляді названої категорії справ. Встановлено, що важливість дослідження цього питання зумовлюється тим, що: мають місце відмінності у змістовному навантаженні нормативного та доктринального поняття «публічна служба»; відсутнім є єдиний підхід щодо доктринального тлумачення поняття «публічна служба»; має місце відкрите нормативне закріплення поняття «публічна служба» (за рахунок словосполучення «інша державна служба»), що надає можливість адміністративним судам застосування судової дискреції, яка не завжди забезпечує єдиності підходу у вирішенні цієї категорії справ; нормативне визначення поняття «публічна служба» передбачає положення, які є дискусійними та некоректними. Встановлено, що визначення поняття «публічна служба», надане у КАС України, містить у собі такі складові цього поняття, як «альтернативна (невійськова) служба» та «патронатна служба у державних органах», які за своїм змістовним навантаженням не відповідають основним критеріям публічної служби у цілому. Акцентовано увагу на некоректності формулювання поняття «публічна служба», надане в КАС України, оскільки воно: по-перше, передбачає різнопорядкові критерії: інституційні («у державних колегіальних органах»), функціональні («діяльність на державних політичних посадах»; професійна діяльність суддів, прокурорів; військова служба, інша державна служба); по-друге, за своїм змістом є сукупним переліком і видів служб, і посад, і державних органів, що не відповідає вимогам юридичної техніки. Запропоновано алгоритм визначення поняття «публічна служба».

**Ключові слова:** адміністративне судочинство, юрисдикція адміністративних судів, публічно-правовий спір, публічна служба, державна служба, воєнна служба, служба в органах місцевого самоврядування.

### **Bila-Tiunova L.R., Vasykivska V.V. Some aspects of the doctrinal and legal characteristics of the public service in the context of administrative proceedings**

#### **Summary**

It is noted that due to the fact that the jurisdiction of administrative courts includes disputes regarding public service (admission of citizens to public service; passage of public service; dismissal from public service), the concept of “public service” requires a clear both normative and doctrinal definition in order to ensure unambiguous approaches to judicial decision-making when considering this category of cases. It is established that the importance of studying this issue is due to the fact that: there are differences in the content of the normative and doctrinal concepts of “public service”; there is no unified approach to the doctrinal interpretation of the concept of “public service”; there is an open normative consolidation of the concept of “public service” (due to the phrase “other civil service”), which allows administrative courts to apply judicial discretion, which does not always ensure a uniform approach to resolving this category of cases; the normative definition of the concept of “public service” provides for provisions that are debatable and incorrect. It is established that the definition of the concept of “public service” provided in the Code of Administrative Judiciary of Ukraine includes such components of the concepts as “alternative (non-military) service” and “patronage service in state bodies”, which by their functional purpose do not meet the criteria of public service as a whole. Attention is focused on the incorrectness of the wording of the concept of “public service” provided to the Code of Administrative Judiciary of Ukraine, since it: firstly, provides for

different criteria: institutional (“in state collegial bodies”), functional (“activities in public political positions”; professional activities of judges, prosecutors; military service, other public service); secondly, by its content it is a cumulative list of types of services, positions, and state bodies, which does not meet the requirements of legal technique. An algorithm for defining the concept of «public service» is proposed.

**Key words:** administrative proceedings, jurisdiction of administrative courts, public legal dispute, public service, civil service, military service, service in local self-government bodies.

#### Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. Дата оновлення: 18.05.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
2. Алюшина Н.О. Розвиток інституту державної служби в умовах карантину та воєнного стану. *Ефективність державного управління*, 2023. № 70/71. С. 11–16.
3. Карпа М. Принципи здійснення публічної служби. *Науковий вісник*. 2011. Вип. 6. URL: <http://www.lvivacademy.com/>.
4. Ківалов С.В., Біла-Тіунова Л.Р. Публічна служба в Україні: підручник. Одеса: Фенкіс, 2009. 688 с.
5. Миронюк Р.В. Особливості судового розгляду окремих категорій адміністративних справ: навчальний посібник. Дніпро, 2019. 352 с.
6. Петренко О.С. Формування інтегрованого інституту публічної служби в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держуправління. Дніпропетровськ, 2008. 20 с.
7. Ровинська К. Публічна служба в умовах правової невизначеності. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2021. Вип. 26. С. 133–139.
8. Стрельченко О.Г. Доктринальна характеристика публічної служби в Україні: поняття та класифікація. *Політика і право*. 2019. № 1(17). С. 104–109.
9. Тимків В.М. Понятійні аспекти становлення публічної служби в Україні. *Державне управління*. URL: [http://www.investplan.com.ua/pdf/3\\_2012/21.pdf](http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2012/21.pdf).
10. Хомишин І.Ю. Публічна служба в умовах війни. *Аналітично-порівняльне правознавство*. URL: [http://www.investplan.com.ua/pdf/3\\_2012/21.pdf](http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2012/21.pdf).
11. Цуркан М. Особливості судового розгляду спорів про проходження публічної служби в Україні: автореф. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2009. 21 с.
12. Фоміч Г.В. Адміністративні процедури у публічній службі в Україні: автореф. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2010. 20 с.
13. Янюк Н. Е. Актуальні проблеми формування публічної служби в Україні. *Вісник Львівського університету*. 2010. Вип. 51. С. 162–167.
14. Біла-Тіунова Л.Р. Службова кар’єра державного службовця: теорія та правове регулювання: дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2012. 449 с.
15. Конституція України від 28.06.1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-Text>.
16. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>.
17. Постанова Вищого адміністративного суду України від 28.02.2014 р. Н/800/28/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/37573621>.
18. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.
19. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.



20. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. URL: .
21. Про затвердження Положення про Апарат Верховної Ради України : Розпорядження Голови ВРУ від 25.08.2011 р. URL: .
22. Про Положення про Офіс Президента України : Указ Президента України від 25.06.2019 р.
23. Про затвердження Положення про Секретаріат Кабінету Міністрів України : Постанова КМУ від 12.08.2009 р. URL: .
24. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
25. Про затвердження переліку органів військового управління, в яких передбачено посади державної служби: наказ Міноборони від 14.08.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-16#Text>.
26. Питання Апарату Ради національної безпеки і оборони України: Указ Президента України від 14.10.2005 р. URL: .
27. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>.
28. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. URL: .
29. Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30.06.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15>.
30. Про Положення про Секретаріат Центральної виборчої комісії: Постанова ЦВК від 01.10.2020 р. URL: .
31. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
32. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>.
33. Про дипломатичну службу: Закон України 07.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>.
34. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: Постанова КМУ від 06.03.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF>.
35. Про Національну поліцію: Закон від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
36. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
37. Про затвердження Положення про Службу судової охорони: Рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1052910-19#Text>.
38. Про Державну кримінально-виконавчу службу: Закон України від 23.06.2005 р. URL: .
39. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
40. Про Дисциплінарний статут служби цивільного захисту: Закон України 05.03.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-17#Text>.
41. Про Національне антикорупційне бюро: Закон України від 14.10.2014 р. Дата оновлення: 10.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
42. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.
43. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-IX#Text>.

44. Біла-Тіунова Л.Р. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу». Одеса: Фенікс, 2020. 628 с.
45. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.
46. Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text>.
47. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>.
48. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>.
49. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.
50. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації: Закон України від 23.06.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text>.
51. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 р. URL: .
52. Про Державну спеціальну службу транспорту: Закон України від 05.02.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-15#Text>.
53. Про Службу зовнішньої розвідки України: Закон України від 01.12.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text>.
54. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>.
55. Біла-Тіунова Л.Р. Стець О.М. Службове право України: підручник. Одеса: Фенікс, 2022. 771 с.
56. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12.12.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text>.